

Pere DAGUÍ, *Tractatus formalitatum brevis. Tractatus de differentia*, text llatí amb traduccions catalana i anglesa per Claus A. ANDERSEN, Rafael RAMIS BARCELÓ i Maria CABRÉ DURAN (Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae, 4), Santa Coloma de Queralt, Obrador Edèndum, Institut d'Estudis Catalans, Universitat Autònoma de Barcelona, Publicacions Universitat Rovira i Virgili 2018, 212 p.

La Pesta Negra de 1348 marcà el final d'una etapa. No només perquè moria l'últim gran mestre escolàstic, fra Guillem d'Ockham, sinó perquè quedaven establertes les grans tendències de pensament que van funcionar, mutatis mutandis, fins a Descartes: escotisme, tomisme, nominalisme i lul·lisme. La manca d'alumnes i l'afebliment de les estructures universitàries, però, van donar pas a escoles més modestes i locals, i a discussions cada cop més alambinades. Pere Daguí moria el 1500, onze anys abans que Erasme de Rotterdam sentenciés contra els filòsofs a l'*Elogi de la follia*, 54:

«No saben res, tot i que proclamen que ho saben tot: es desconeixen a si mateixos i no veuen ni tal sols el clot obert als seus peus, ni la roca amb la qual poden ensopegar, ja sigui perquè són curts de vista o ja sigui perquè tenen el cap ple de pardals. I, amb tot, es vanten de poder capir les idees, els universals, les abstraccions, la matèria prima, la quidditat, l'haecceïtat, i coses tan subtils que, al meu parer, no podria percebre ni el mateix Linceu».

No cal tenir la vista d'un linx per valorar amb respecte i admiració el llibre que forma part de la biblioteca de filòsofs medievals de Catalunya amb el número 4. Inclou dos tractats breus, de les formalitats i de la diferència, del mestre Pere Daguí (1435-1500). Excel·lent edició, a partir dels incunables, molt meritòria transcripció i traducció d'un text embullat i un estudi introductori aclaridor per donar a conèixer la seva figura conformen aquest volum que, evidentment, blasmaria l'holandès si l'hagués llegit. No obstant això, Erasme mateix se sentiria reconfortat d'alguna manera, perquè ni Daguí ni els lul·listes, almenys els del cercle humanista de la nova universitat d'Alcalà d'Henares, no eren tan matussers com podria semblar. Daguí, però, no és un medieval, malgrat trobar-se enmig de polèmiques escolàstiques, entre l'escotisme i el lul·lisme. Recordem que, per exemple, el 1471 el cardenal Basili Bessarion, el futur papa franciscà Sixte IV, el dominic Joan Gatti, Ferran de Còrdova i Joan Foxal, secretari, es van reunir per discutir sobre els arcans de Déu. Ni més ni menys! És a dir, la filosofia especulativa ja havia recuperat l'esplendor d'abans del sotrac del segle anterior.

L'any 1472, precisament, Daguí s'havia convertit, per dir-ho així, al lul·lisme, que exercirà a Barcelona primer i a Mallorca a partir del 1482, any de l'edició de la seva primera obra, *Ianua artis*, una introducció a l'art de Llull, impresa a Barcelona. Potser li serví de carta de presentació a Palma, però també fou, horror!, carn d'inquisició, on hi era, precisament, l'esmentat fra Ferran de Còrdova. La comissió inquisitorial obligà el 1484 a anar a Roma a Mestre Pere per defensar-se i la conclusió, ambigua si es vol, fou que el llibre era respectuós amb l'escotisme. La victòria significà la penetració del lul·lisme a Itàlia i els primers esborranys del que amb el temps, serien el seu *Opus divinum* o *Metaphysica* i els tractats de les formalitats i de la diferència.

Daguí no només deixa obra escrita, sinó també deixebles, que podem anomenar *daguins*. Els va tenir a Randa, des d'on regentava l'Estudi General. I també a la cort itinerant dels Reis Catòlics, on es feu present des del 1487. Allà entrà en contacte amb els projectes humanistes i reformadors del Cardenal Cisneros, que poc després de morir

Daguí, escrivia als jurats de Mallorca per intentar una edició de l'*opera omnia* de Llull. I la seva influència, com sabem, continuarà a través d'un lul·lisme capaç fins i tot de modelar l'herreria palau de El Escorial. Un pensador escolàstic, doncs, medieval en la mesura que llegim la seva obra i renaixentista en la mesura que analitzem la seva vida.

La primera peça recollida en el llibre, el *Tractatus formalitatum brevis*, parteix del conegut fragment de la *Metafísica* d'Aristòtil on l'Estagirita afirma que tothom vol conèixer naturalment. La segona obra, però, el *Tractatus de differentia*, reproduïx la invocació inicial del beat Ramon Llull a la *Lògica nova*. En el primer cas, continua donant la definició de coneixement que recorda Descartes: claredat i distinció. Però també ens retrotrau a la definició de ciència escotista: «La ciència, considerada en sentit rigorós, inclou quatre condicions a saber: primer, que sigui un coneixement cert, sense falsedat ni dubte; segon, que sigui d'un objecte necessari; tercer, que estigui causada per una causa evident per a l'enteniment; i quart, que sigui aplicada a allò conegut per mitjà del sil·logisme o del discurs sil·logístic» (Joan Duns Escot, *Ordinatio*, pròleg, n. 208). No entrarem en el contingut d'ambdues obres, sinó que recordarem un clam contemporani a Daguí quan ja exercia de capellà cortesà:

«Perquè tot aquest filosofar s'ha tornat —i aquesta és la misèria de la nostra època— més aviat motiu de menyspreu i deshonra, i no pas d'honor i glòria. Per tant, una perniciososa i monstruosa convicció ha envaït fins a tal punt gairebé totes les ments, que —segons ells— no s'ha d'estudiar filosofia en absolut o que s'ha de restringir a una minoria, com si no tingués valor tenir coneixement» (*Sobre la dignitat de l'home*, pròleg).

Això deia Giovanni Pico della Mirandola, en una queixa que avui, com sempre, torna a ser de plena actualitat.

Els opuscles de Mestre Daguí són una invitació a pensar, a cavall de la pura especulació filosòfica, de la metafísica o del que avui qualificaríem de filosofia del llenguatge. La seva lectura, doncs, és estimulante, encara que no se sàpiga res d'escotisme o lul·lisme. Per això serveixen les notes i la introducció. Més encara: si volem encara més claredat, podem llegir el text llatí o saltar a l'anglès, que sol emprar estructures de llenguatge més simples. Un exemple el tenim en el terme llatí *sonantia*, *to* en català i *tone* en anglès, que es pot resseguir a través de l'índex de coses del final del llibre. Aquest tema lul·lià, endemés, reapareix un segle més tard en les obres musicològiques de fra Gioseffo Zarlino i Vincenzo Galileo (sí, el pare de l'astrònom). No hi surt, però, una bibliografia selecta, tot i que no la trobem a faltar, donada l'expertesa de les notes de la introducció i del text. Ressaltem, per acabar dos detalls: per un costat, l'apèndix amb el text de les formalitats de Bernard de Lavineta del 1523 i un índex d'autoritats esmentades, que ben segur es podrien multiplicar a mesura que s'aprofundeixi en el text.

Per acabar, Daguí ens parla al *Tractatus formalitatum brevis* que està escrivint a Randa un tractat major... Confiem que amb el temps es pugui també incloure en aquesta col·lecció. I el *Tractatus de differentia* acaba, com nosaltres:

«Ista, charissimi, quasi incidenter videntur dicta, quoniam propter difficultatem materiae et loci tradendi et raritatem omnium scribendi haec scripsi, licet ignarus. Et si non sit dicta veritatis profunditas, ad minus apervi ianuam et tetegi pulsando ut alios ad aperiendum excitare».

Agustí BOADAS LLAVAT
Ateneu Universitari Sant Pacià